

तथा चैतादृशलाघवटं हितकौण्डपायिनामयनप्रकरणपाठ
एव कर्म्मरितरे प्रमाणं तथाच सिद्धान्तसूत्रम् “प्रकर-
णान्यत्वे प्रयोजनान्यत्वमिति” अतएव प्रकरणाद्वाक्यस्य
बलीयस्त्वात् शक्त्या नित्याग्निहोत्वस्योपस्थित्या गुणवि-
धिरित्यपि निरस्तं तस्योक्तगौरवपराहृतत्वात् । एवञ्च
गौण्याग्निहोत्वपदप्रयोगस्तद्दर्शयतिदेशार्थः अतएव
“देवप्राज्ञादौ आङ्गशब्दो गौणस्तद्दर्शनं प्राप्तार्थः कौण्ड-
पायिनामयन इवाग्निहोत्वशब्द इति” आङ्गविवेकः ।

कुण्डपाय्य पु० कुण्डेन कुरुण्डाकारेण चमसेन पीयते सो-
मोऽत्र आधारे यत्-पा० युगामस्य । कुण्डपायिनामय-
नयननामके सत्वभेदे “यस्ते ऋद्धृष्टयो नपात् प्रषपात्
कुण्डपाय्यः” ऋ० ८, १७, १३

कुण्डभेदिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे, “अनाष्टयः कुण्डभेदी वि-
रावी दीर्घलोचनः” भा० आ० ६७अ०

कुण्डल पु० अर्द्धचां। कुण्डते कुरुण्डयते कुडि-दाहे कुडि-
रक्षायां वा कर्त्तरि कर्म्मणि वा टपा० कलच्, कुरुण्डं
कुरुण्डाकारं ल्वाति ल्वा-क कुरुण्डस्तदाकारोऽस्यस्य
सिद्धादित्वाच्च वा । १ कर्म्मभूषणभेदे “कनककुण्डलवान्
किरिटी” विष्णुध्या० २ वलये श्वेदने भेदि० “मण्ड-
लानि पताकाश्च मरीचीः कुरुण्डलानि च” सुश्रु० “अथै-
तान्युपकल्पयित समावर्त्यमाने मणिकुरुण्डले वस्त्युग-
मित्यादि” आश्र० ४८० कुरुण्डले आवर्णीतं तत्रैव” ते
च सौवर्ण्यं एव यथाह मनुः “यज्ञोपवीतं वेदञ्च उभे
रौक्मे च कुरुण्डले” “ताडकाचलकपालकुरुण्डला” रघुः

कुण्डलना स्त्री कुरुण्डलं वेष्टनं करोति कुरुण्डल-णिच्-भा-
वे युच् । वेष्टनकरणे (वेडा देओया) “फणिभाषितभाष्य-
फक्किना विप्रमां कुरुण्डलनामवापिता” नैष० ।

कुण्डलिका स्त्री माताष्टभेदे तल्लक्षणं यथा “कुण्डलिका
सा कथ्यते प्रथमं देहा यत्र । बोलाचरणचतुष्टयं प्रभ-
वति विमलं तत्र । प्रभवति विमलं तत्र पदमतिखललित-
यमकम् । अष्टपदी सा भवति विमलकविकौशलगमकम् ।
अष्टपदी सा भवति सुखितपलितमण्डलिका कुरुण्डलि-
नायकभणिता विवुधकर्णे कुरुण्डलिकेति”

कुण्डलिन् पु० स्त्री कुरुण्डलं पाशाकारं वेष्टनं वा स्वस्य इति ।
१ सपे स्त्रियां ङीप् २ वरुणे तस्य पाशास्त्वत्त्वात् तथा-
त्वम् । ३ मयूरे पु० स्त्री भेदि० ४ चित्तस्यो ५ वेष्टनयुक्ते
त्रि० स्त्रियां ङीप् । सा च (जिषेपी) इतिख्याते पक्वान्न-
भेदे भावप्र० तत्पाकप्रकारो दर्शितो यथा

“नूतनं घटमानीय तस्यान्तः कुशलोजनः । प्रस्थाङ्गपरि
माणेन दग्नाऽन्तेन प्रलेपयेत् । द्विप्रस्थां समितां तत्र दध्यन्तं
प्रस्थसम्मितम् । हतमर्द्धशरावञ्च घोलयित्वा घटे क्षिपे-
त् । आनये स्यापयेत्तावद्यावद्याति तदन्तताम् । तत-
स्तत्क्षिमेत्यात्वे सच्छिद्रे भाजने तु तत् । परिभ्राम्य
परिभ्राम्य तत् सन्तप्ते हते क्षिपेत् । पुनः पुनस्तदाष्टत्या
विदध्यान्मण्डलाकृतिम् । तां सुपकां घटान्नीत्वा सितापाके
तनुद्वये । कर्पूरादिदुग्धेन स्नपयित्वाङ्गरेत्ततः । एषा
कुण्डलिनी नाम्ना पुष्टिकान्तिबलप्रदा । धातुद्विकरी
वृष्या रुच्या च क्षिप्रतर्पणी” ।

सन्तसारप्रसिद्धे मूलाधारस्थिते षट्चक्रमध्यवर्त्तिस्थे
देवीभेदे यथा “ध्यायेत् कुण्डलिनीं सूक्ष्मां मूलाधार
निवासिनीम् । तामिष्टदेवतारूपं सार्द्धं त्रिबलयान्विताम् ।
कोटिसौदामनीभासां स्वयम्भूलिङ्गवेष्टिनीम् । ताम्-
त्याम्य महादेवीं प्राणमन्त्रेण साधकः । उद्यद्दिनकरो-
दुद्योतां यावच्छ्वासं ददासनः । अशेषाशुभशान्त्यर्थं समा-
हितमनाश्चिरम् । तत्प्रभापटलव्याप्तं शरीरमपि चि-
न्तयेत्” इति

कुण्डशायिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे “अपराजितः कुण्ड
शायी विशालाक्षो दडाधरः” भा० आ० १७अ०

कुण्डाशिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे । “कुण्डाशी विरजाश्चैव
दुःशला च शताधिका” भा० आ० ११७अ० । “असृ-
ते जारजः कुण्डोऽस्मते भर्त्तरि गोलकः । यस्तयो
रन्नमन्नाति स कुण्डाशीति कथ्यते” देवलोक्ते २ कुण्डगोल
कयोरन्नभक्षके त्रि० स्त्रियां ङीप् “अगारदाही गरदः
कुण्डाशी सोमविक्रयी” मनुः “अग्रती टपलीभर्त्ता
कुण्डाशी सोमविक्रयी” भा० आनु० १४३अ०

कुण्डिका पु० कौरवे राजभेदे । “धृतराष्ट्रोऽथ राजासीत्
तस्य पुत्रोऽथ कुण्डिकः । हस्तीवितर्कः कुरुण्डाक्षः कुण्डि-
नश्चापि पञ्चमः” भा० आ० ६४” अथञ्च धृतराष्ट्रः
दुर्योधनपितृभिर्द्वः कुरुवंश्यः तत्रैव विस्तरः ।

कुण्डिका स्त्री कुडि-एवुल् । १ कमण्डलौ हेमच० ।
२ पिठरे (कुडि) शब्दच० ।

कुण्डिन् त्रि० कुडि-णिनि-कुरुण्ड+अस्यर्थे इनिर्वा ।
१ कुण्डयुक्ते स्त्रियां ङीप् “रावणस्तु यतिर्भूत्वा सुण्डः-
कुण्डो त्रिदण्डष्टक” भा० व० २७७अ० “दण्डो क्ली
च कुण्डो च द्विजानां धारणस्तथा” भा० व० १४४अ० इत्यु-
क्ते २ शिवे पु० “रत्नमाण्डभेदे स्त्री “सन्ति निष्कसह-